

IMF – Türkiye İlişkilerinde Son Durum

Övgü PINAR

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde gelişmekte olan ülkelerin finansman ihtiyacını sağlamak amacıyla kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Türkiye'nin sık sık başvurduğu bir kaynak olarak ülke içerisindeki önemini korumaktadır. Türkiye'nin 1958 yılındaki girişimini saymazsak bugüne kadar IMF ile arasında 19 stand-by anlaşması imzalanmış ve 20. stand-by anlaşmasının ise önümüzdeki dönemde imzalanmasına yönelik süreç başlamış bulunmaktadır.

20. stand-by anlaşmasına yönelik gelişmelere geçmeden önce IMF – Türkiye ilişkilerinin tarihsel gelişimine kısaca göz atmakta fayda vardır. 11 Kasım 1947 tarihinde IMF'ye IMF Ana Sözleşmesi'nin 4. Maddesi çerçevesinde kambiyo kısıtlamalarını uygulayan ülke statüsünde üye olan Türkiye, günümüzde IMF Ana Sözleşmesi'nin 8. Maddesi çerçevesinde sermaye hareketlerini serbest bırakmış ülke statüsünde üye durumundadır.

Türkiye'nin IMF'de sahip olduğu kota, fona üye olduğu tarih olan 1947'de 43 milyon dolar iken, günümüzde 1.197,30 milyon SDR'dir. Türkiye'nin ödemeler dengesi sorunlarıyla karşı karşıya kalması veya makro ekonomik dengesizlikler içine girmesi durumunda IMF'den Rezerv Dilim Pozisyonu, Kredi Dilimlerinin Kullanım İmkanı, Genişletilmiş Fon Kolaylığı, Telafi Edici ve Olağanüstü Finansman Kolaylığı ve Petrol Kolaylığı konuları kapsamında yararlanması mümkündür.

IMF üyeliği öncesinde yaşanan devalüasyon sonrasında Türkiye, ekonomisinde gözlenen ithalat artışı ve üretimdeki düşüş nedeniyle 4 Ağustos 1958 tarihinde IMF destekli bir dizi istikrar önlemleri alma yoluna gitmiştir. Böylece üyelik tarihinden sonra Türkiye – IMF arasındaki ilk resmi temas da gerçekleşmiştir.

1960 yılında Ödemeler Bilançosu'ndaki dengesizlik ve ülkenin dışa bağımlılığının artmasının bir sonucu olarak Türkiye, IMF ile ilk stand-by anlaşmasını 1 Ocak 1961 tarihinde imzalamıştır. Bu dönem aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik olarak istikrar arayışına girdiği ve kalkınma planlarına yöneldiği bir döneme denk düşmektedir. Nitekim Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1 Mart 1963 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Dönemin Türkiye için bir diğer önemli gelişmesi de 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması ile Avrupa Birliği ile ilişkilerin resmen başlaması konusudur. Tüm bu gelişmeler göz önünde tutulduğunda, 1960'lı yılların, Türkiye ekonomisi açısından, günümüze kadar taşıyacak girişimlerin başlangıcı olduğunu söylemek mümkündür.

IMF ile Türkiye arasında ilk anlaşmanın imzalandığı tarihten bugüne toplam 19 stand-by anlaşması yapılmış olup bu anlaşmalara ilişkin bilgiler Tablo l'de yer almaktadır.

Tablo I: Türkiye'nin IMF ile Gerçekleştirdiği Stand-By Anlaşmaları

	YILLAR	SÜRE (AY)	ÖNGÖRÜLEN KREDİ (MİLYON \$)	KULLANILAN KREDİ (MİLYON \$)
1	1 Ocak 1961	12	55	24
2	30 Mart 1962	9	46	22
3	15 Şubat 1963	11	32	32
4	15 Şubat 1964	11	32	28
5	1 Şubat 1965	12	32	0
6	1 Şubat 1966	12	32	32
7	15 Şubat 1967	11	40	40
8	1 Nisan 1968	9	40	40
9	1 Temmuz 1969	12	40	15
10	17 Ağustos 1970	12	132	132
11	24 Ağustos 1978	24	441	132
12	19 Temmuz 1979	12	368	338
13	18 Haziran 1980	36	1.838	1.838
14	24 Haziran 1983	12	331	83
15	4 Nisan 1984	12	331	248
16	8 Temmuz 1994	14	897	682
17	22 Aralık 1999	36	22.105	17.254
18	4 Şubat 2002	36	18.846	16.846
19	11 Mayıs 2005	36	9.860	9.860

Kaynak: www.hazine.gov.tr

Bu bilgilere dayanarak Türkiye'nin 47 yıllık stand – by döneminde IMF'den yaklaşık 50 milyar doları aşan kaynak sağladığı ve bunun yaklaşık 45 milyar dolarlık kısmını kullandığı söylenebilir.

IMF ile imzalanan anlaşmaların tamamı planlandığı gibi sonuçlanmamıştır. Örneğin; 1965 yılında imzalanan anlaşma hiç uygulamaya konmamış ya da bir kısmı tamamlanamadan sonlandırılmıştır.

2009 yılına gelindiğinde, 20. stand-by anlaşmasının imzalanmasına yönelik girişimlerle ilgili olarak hükümet, IMF heyetinin Türkiye'ye gelmesinden önce hazırlıklara başlamış ve bu kapsamda alınabilecek tedbirler ve bunların alternatiflerini masaya yatırmıştır. Harcamaların kısılmasına yönelik olarak cari giderler üzerinde tasarrufa gidilmesi kararlaştırılmış, 29 Mart yerel seçimleri öncesinde gelirleri bir hayli arttırılan belediyelerden kesinti yapıp yapılamayacağı hususunda değerlendirilmiş hatta bu konuda çeşitli görüş ayrılıkları oluşmuştur. 31 Aralık 2008 tarihinde süresi dolan ve 49 il kapsayan Teşvik Yasası kapsamında “Sektörel ve Bölgesel Teşvik” adı altında yeni bir düzenlemeye gitmeyi planlayan hükümet, krizin etkilerini de göz önünde bulundurarak bu planını ertelemiş ve mevcut sistemin korunmasına yönelik kararlar almıştır. Bunun dışında mevzuatla ilgili düzenlemelere de gidilmiş ve öngörülen yeniliklerin mevzuata uygun hale getirilmesi için üzerinde çalışılmıştır. Tüm bu hazırlıklara bakıldığında Türkiye'nin IMF ile anlaşmak konusundaki niyeti göz ardı edilememektedir.

20. stand-by anlaşmasına yönelik olarak Türkiye ile IMF arasındaki görüşmeler 8 Ocak 2009 tarihinde IMF heyetinin Türkiye'ye gelmesi ile başlamış ancak taraflar arasında çıkan görüş ayrılıkları nedeniyle ilişkiler donma noktasına gelmiştir. Görüş ayrılıklarının olduğu Türkiye'nin uygun bulmadığı IMF talepleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Mükelleflerin harcamaların, vergisi ödenmiş gelire yapıp yapmadığının kontrolünü amaçlayan “Nereden buldun” yasının yeniden hayata geçirilmesi talebi
2. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın üst kurul haline getirilmesi talebi
3. 2009 yılı için ek tedbir paketinin hazırlanması talebi
4. Belediyelerin kaynaklarının azaltılması talebi

IMF'nin bu taleplerini kabul etmeyen Türkiye'nin, karşı çıkma nedenleri ve önerdiği alternatifler ise şu şekildedir:

1. “Nereden buldun” yasının çıkarılmasına ilişkin IMF talebi, sermaye kaçışına sebep olacağı gerekçesiyle Türkiye tarafından kabul edilmedi. Bunun yerine kayıt dışı ekonomi ile savaşmak ve vergiden sağlanan gelirlerin artırılması için mükelleflerin harcamalarına çapraz denetim getirilmesi öngörülüyor.
2. IMF'nin bütçe ile ilgili planlamalarda büyüme hedeflerinin daha gerçekçi rakamlara dayandırılması gerektiğine dair söylemleri vardı. 2009 yılı başında %4 olarak açıklanan Türkiye'nin büyüme hedefi, dünyayı saran ekonomik kriz göz önünde bulundurulduğunda inandırıcılıktan uzak görünüyordu. IMF'nin ekonomik büyüme ile ilgili olarak %1.5'lik küçülme öngörmesi de harcamaları azaltabileceği endişesiyle Türkiye açısından bir sorun oluşturmaktaydı. Özetle makro ekonomik hedeflerin değiştirilmesi ve 2009 yılı için ek tedbir paketi hazırlanmasına ilişkin IMF talebine ilişkin olarak Türkiye, 2009 yılı harcamalarının kısılmasını amaçlayan tedbir paketini hazırlamıştır. Ek paketin yaklaşık 8 milyar TL'lik bir boyutta olduğu bildiriliyor.
3. Belediyelerin kaynaklarının azaltılmasına ilişkin IMF talebine karşılık ise Türkiye tarafı, yerel yönetimlerin merkezi yönetimden daha bağımsız bir yapı içine geçirilmesine yönelik düzenlemeler öngörülüyor.

Söz konusu görüş ayrılıkları nedeniyle 10 günlüğüne askıya alınan görüşmeler, ancak iki ay sonra 02.04.2009 tarihinde gerçekleştirilen G-20 zirvesi ile yeniden ivme kazanmıştır. G-20 Zirvesi sırasında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve IMF Başkanı Dominique Strauss Kahn arasında gerçekleşen temaslar ile görüşmelere yeniden başlanması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Türkiye'nin IMF niyetleri göz önünde bulundurulduğunda, Zirve Türkiye'nin IMF ile yeni bir döneme başlaması açısından büyük önem taşımaktadır.

Planlanan yeni stand-by anlaşması kapsamında, daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında, içerik açısından da bir takım değişiklikler olduğu söylenebilir. Daha önceki dönemlerde aranan yapısal şartlar yerine genel finansman dengesi ve mali hedeflerin göz önünde tutulduğu bildirilmiştir. Görüşmeler sırasında özelleştirme, kamu mali dengesi, sosyal güvenlik, gelir ve harcama tahminleri gibi konularda yapılan çalışmalar belirli bir aşamaya getirilmiş bulunmaktadır.

G-20 zirvesi ile yeniden canlanan görüşmelerin, 25 – 26 Nisan tarihlerinde Washington’da düzenlenecek olan IMF – Dünya Bankası toplantılarında üst düzey katılımcı platformuna taşınması beklenmektedir. Bu toplantının ardından da IMF heyetinin Türkiye’ye gelerek çalışmalara başlaması planlanıyor. İmzalanması planlanan yeni stand-by anlaşmasına göre Türkiye’nin ilk 12 ay içinde kredinin yarısını ve geri kalan yarısını da 24 ay içinde kullanacağı bir planlamanın söz konusu olduğu yetkililer tarafından ifade ediliyor.

Kullanılacak kredi miktarı ile ilgili olarak son gelişmeler ise şu şekildedir: 2006 yılında IMF’de yaşanan reform süreci ile Türkiye’nin o dönem 964 milyon SDR olan kotası, 1.2 milyar SDR’ye çıkarılmıştır. Bu rakam yaklaşık 2 milyar dolara karşılık gelmektedir. Reform kapsamında borç alabilme imkanları da genişletilen Türkiye’nin IMF’den kotasının yüzde 1000’i ile 1600’ü arasında kredi talebi olması söz konusu ki bu da minimum 20 milyar dolar maksimum 32 milyar dolara denk düşer. Macaristan’ın kullandığı gibi yüzde 2000 oranında bir kredi talebinin olması durumunda ise bu rakamın 40 milyar dolara varması durumu söz konusudur. Türkiye 2006’daki reform sürecinde IMF üyesi 184 ülke arasından kotası arttırılan dört ülkeden biri olma özelliğini taşımaktadır. Diğer ülkeler Çin, Meksika ve Güney Kore’dir.

Türkiye’nin dış finansman açığı göz önünde bulundurulduğunda yetkililer 20 milyar dolarlık bir kaynağın bu açığı kapatmak konusunda yeterli olabileceği görüşündeler.

IMF, aynı zamanda 1 Nisan 2009 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek şekilde IMF anapara geri ödemelerinin erken ödeme esasına göre yapılmasına dair uygulamayı yürürlükten kaldırmıştır. Kaldırılan bu esasa göre iki yıl, üç ayı geri ödemesiz ve geri kalan üçer aylık sekiz eşit taksitle toplam dört yılda geri ödeme yapılmaktaydı. Yeni uygulamaya göre ise; IMF anapara geri ödemeleri normal ödeme esasına göre üç yıl, üç ayı geri ödemesiz, sekiz eşit taksitle ve toplam beş yılda gerçekleştirilecek. Bu durumun Türkiye açısından yansımalarına bakıldığında geri ödeme planına olumlu yansıdığı söylenebilir. Değişiklik kapsamında 2009 yılı geri ödemelerinin 1,4 milyar SDR yani yaklaşık 2.1 milyar ABD doları daha düşük olması söz konusudur.

IMF eski Türkiye Temsilci Yardımcısı Christian Keller’e göre; “Türkiye, alınacak bir dizi önlemler ve büyüme, mali denge gibi alanlarda yapacağı bir takım yeniliklerle ileri yıllarda, borcun Milli Gelire oranında önemli azalmalar olacaktır.”

Son olarak IMF – Dünya Bankası grubunun yıllık güz dönemi toplantıları Ekim ayında İstanbul’da gerçekleşecektir. Buradan yola çıkarak ilişkilerin 2009 yılı başında yaşanan gerilim sonrasında olumlu bir havaya girdiğini söylemek mümkündür.

Türkiye, IMF’ye üye olduğu tarihten bugüne kadar ekonomik krizlerden kurtulmak, finansman ihtiyacını sağlamak, ekonomik reformlarını gerçekleştirmek gibi nedenlerle 19 stand-by anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmaların bir kısmı yapısal düzenlemelerin yetersizliği, siyasi sebepler gibi nedenlerden başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

2009 yılında, Türkiye’de GSYİH’nın %6’sının aşılmış olması ve Türk Lirasının değer kaybetmesi nedeniyle Türkiye ile IMF’nin anlaşması, Türkiye ekonomisi açısından son derece önemli ve dış finansman açığının bir an önce finanse edilebilmesi

açısından önceliği olan bir konudur. Son birkaç ayda Türkiye’den geri çekilen yabancı yatırımların yerinin de bir an önce doldurulması gerekmektedir. Dünyayı saran ekonomik kriz nedeniyle sermayenin ABD, Japonya, Avrupa gibi gelişmiş ekonomilere kayması da Türkiye’yi zora sokmuştur. IMF olmadan Türkiye ekonomisinin küresel krizin üstesinden gelmesi ve enflasyon ve faiz oranlarının düşürülmesi konusunda başarısız olması ve yatırımcılar karşısında Türkiye’nin inandırıcılığını kaybetmesi ihtimali yüksektir.

Türkiye ile IMF arasında imzalanması öngörülen 20. stand-by anlaşması, küresel ekonomik krizin ortaya çıkışından bu yana “Yükselen Ekonomilerin Arasında En Büyük Kurtarma” olarak tanımlanmaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle Türkiye ekonomisinde oluşan ve günümüze kadar devam eden kırılma ve buna bağlı olarak dünya çapındaki inandırıcılığı ile ilgili düşüş yaşayan Türkiye’nin 2009 yılının başında %4 oranında bir ekonomik büyüme öngörmesi de küresel kriz nedeniyle bunun imkansız olduğu görüşünün hakim olduğu uluslararası platformda Türkiye ile ilgili güven sorununu daha da arttırmıştır. Türkiye ekonomisinin tüm bu hususlar göz önüne alındığında, yabancı yatırımcıların güvenini yeniden kazanmak için de IMF ile anlaşması gerekmektedir. Ekonomik hedeflerin küresel açıdan saygınlığını ispatlamış bir kuruma dayandırılması Türkiye’nin yararına olacaktır.

Son olarak taraflar arasındaki görüşmelerin bitmesinin ardından, Türkiye’nin IMF’ye göndereceği niyet mektubunun IMF’deki İcra Direktörleri Kurulu tarafından onaylanmasının ardından, yeni anlaşma yürürlüğe girecektir.

KAYNAKLAR

- <http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/02/16/buyume.imf.turkiye.iliskilerinde.sorun.ordu/513877.0/index.html>
- http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2008/11/081121_turkey_imf.shtml
- www.dunya.com/haber.asp?id=43645
- <http://www.cnnturk.com/2009/ekonomi/genel/04/10/imf.ile.dolayli.gorusmeler.devam.ediyor/521879.0/index.html>
- Zeynep Erdiç, “Uluslararası Para Fonu -Türkiye İlişkilerinin Gelişimi ve 19.Stand-By Anlaşması”, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 18, Ağustos 2007, <http://sbe.dpu.edu.tr/18/99.pdf>
- <http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=ekonomi&KategoriID=&ArticleID=1058164&Date=11.02.2009&b=Turkiye,%20IMF%20olmadan%20inandiriciligini%20kaybeder>
- <http://www.sabah.com.tr/2009/01/11/haber,CE55284EA27649988BAA925877EA62E9.html>
- www.imf.org/external/country/TUR/index.htm
- www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=120076&KTG_KOD=265
- Esra Sivrekli Demircan & Meliha Ener, “IMF’nin Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Uygulanan İstikrar Programları Üzerine Etkileri”, <http://biibf.comu.edu.tr/edemircanmenerm.pdf>